

Hiippakuntarakenteiden muutostarpeiden selvitys

RAPORTTI SUOMEN ORTODOKSISEN KIRKON
KIRKOLLISKOKOUKSELLE

Sisällys

1 JOHDANTO	2
2 SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Aiempi hallinnonkehittämissuunnitelma ja hiippakuntarakenteen kehittäminen	3
2.2 Piispa, piispainkokous ja hiippakunta kirkon kanonisessa perinteessä, Tomoksessa ja lainsäädännössä	4
2.3 Kirkon jäsen- ja verokehitys	8
2.4 Hiippakuntatalous ja toimintakulut	11
3 VAIHTOEHTOSET MALLIT	13
3.1 Kolmen hiippakunnan malli	13
3.2 Kahden hiippakunnan malli	14
3.3 Yhden hiippakunnan malli	15
3.4 Mallit vertailussa	15
4 TYÖRYHMÄN ESITYS	16
5 POHDITTAVAKSI	18

1 JOHDANTO

Vuoden 2025 kirkolliskokous päätti antaa kirkollishallitukselle tehtäväksi asettaa työryhmän selvittämään Suomen ortodoksisen kirkon hiippakuntia koskevia rakenteellisia muutostarpeita. Kirkollishallitus perusti työryhmän istunnossaan 18.12.2025. Työryhmän jäseniksi nimettiin Marko Patronen, Kaarlo Saarento, Teo Merras, Soili Penttonen ja Jelisei Heikkilä, joka toimi ryhmän koollekutsujana. Kirkollishallitus päätti täydentää työryhmää istunnossaan 26.1.2026 Talvikki Ahosella ja Elsi Takalalla.

Kirkollishallituksen kirkolliskokouksen päätöksen perusteella muotoileman tehtävänannon mukaan työryhmän tulee:

- tarkastella kolmannen piispan lainsäädännöllistä ja kanonista asemaa,
- arvioida hiippakuntarakenteen muutoksen taloudelliset, toiminnalliset ja työjaolliset vaikutukset, mukaan lukien säästöpotentiaali ja kertakustannukset,
- laatia ehdotus mahdollisesta uudesta hiippakuntajaosta sekä vaihtoehtoisista malleista nykyisen rakenteen uudistamiseksi,
- varmistaa, että mahdolliset mallit tukevat kirkon perustehtävää ja vastaavat muuttuvan toimintaympäristön tarpeisiin,
- esittää työryhmän raportti vuoden 2026 kirkolliskokousseminaarissa ja
- mahdollistaa kirkollishallitukselle säädösmuutosesitysten valmistelu vuoden 2026 kirkolliskokoukselle.

Käsillä oleva työryhmän laatima selvitys vastaa annettuun toimeksiantoon. Johtopäätökset nojaavat kahteen toisistaan erilliseen aineistoon. Empiirisen pohjan muodostavat kirkon omat jäsentilastot, Tilastokeskuksen väestöaineistot, Ioannis Lampropouloksen työryhmän koollekutsujan pyynnöstä laatimat hiippakuntakohtaiset jäsen- ja veroennusteet sekä kirkon tilinpäätöksiin perustuva selvitys hiippakuntien henkilöstö- ja toimintakuluista vuosina 2021–2025. Normatiivisen pohjan muodostavat ortodoksisen kirkon kirkko-oppi, kانونinen perinne, vuoden 1923 Tomos ja voimassa oleva kirkkolainsäädäntö sekä piispainkokouksen 8.10.2025 lausunto, joita vasten kutakin rakennevaihtoehtoa on arvioitu.

Raportin ensimmäisessä osassa tuodaan esiin työn lähtökohtia aiemman hallinnonkehittämistyön, kanonisen perinteen ja lainsäädännön, kirkon jäsen- ja verokehityksen sekä hiippakuntatalouden osalta. Toisessa osassa tarkastellaan kolmea vaihtoehtoista hiippakuntarakennetta edellä mainituista lähtökohdista käsin. Lopuksi esitetään työryhmän johtopäätökset ja pohdintaa tulevast.

Kirkon uusimmassa vuosille 2026–2030 hyväksytyssä tavoite- ja toimintasuunnitelmassa tavoitteeksi on määritelty kirkon edistävän hallinnon rakenteellista muutosta toiminnan ja talouden pitkäjänteiseksi turvaamiseksi. Tavoitteessa on ilmaistu samalla

hiippakuntarakenteiden mahdollisten muutosten keskeisin jännite: kuinka kirkko voi aiempaa vähäisemmillä taloudellisilla resursseilla toimia aktiivisesti ja monipuolisesti joka puolella Suomea? Ratkaisuja haastavaan tilanteeseen tulee hakea paitsi rakenteellisten muutosten vaihtoehtojen selvittämisen kautta myös uusien toimintamallien ja -tapojen myötä.

2 SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aiempi hallinnonkehittämistyö ja hiippakuntarakenne

Suomen ortodoksisen kirkon hallintorakenteita on selvitetty lähes neljän vuosikymmenen aikana. Selvitystyössä erottuu kaksi juonnetta. Varhaisempi selvitystyö on ollut painotukseltaan kanonista. Kirkollishallituksen asettama, vuosina 1987-1989 toiminut työryhmä selvitti, missä määrin kanoniset näkökohdat olivat toteutuneet ortodoksista kirkkoa koskevassa lainsäädännössä. Sen keskeinen havainto oli, että kirkolliskokoukseen ja kirkollishallitukseen nojaava hallintomalli on monin tavoin synodaalisen kanonisen perinteen vastainen: lainsäädännössä oli otettu vain vähäisessä määrin huomioon periaate, jonka mukaan kirkollisen hallinnon perusyksikkö on yhden piispan johtama hiippakunta. Erityisen ongelmallisena raportti piti järjestelyä, jossa hiippakuntapiispat joutuvat kirkollishallituksen jäseninä päättämään toisen hiippakunnan asioista. Korjaukseksi se esitti toimivallan siirtämistä kirkollishallitukselta piispoille kohti hiippakuntakeskeisemmän johtamisen suuntaa. Työryhmä esitti, että havaituista kanonisista ongelmista pyydetäisiin kanonisen komitean lausunto Konstantinopolista.

Myöhempi selvitystyö on ollut taloudellisiin kysymyksiin painottuvaa. Vuodesta 1996 alkaen hallinnonkehittämisryhmät ovat tuottaneet mietintöjä, joissa hiippakuntarakenteen tarkoituksenmukaisuus on noussut toistuvasti esille. Vuosien 1998, 2010 ja 2014 raporteissa keskeisenä teemana ovat olleet kirkollisen rakenteen kustannusvaikutukset. Taloudelliset kysymykset nousivat selvästi esille etenkin vuoden 2010 raportissa. Sen mukaan kolmen hiippakunnan kanslioiden kustannukset olivat tuolloin noin 900 000–950 000 euroa vuodessa eli runsaat 19 prosenttia kirkon toimintakuluista. Vuoden 2014 loppuraportti tarkensi analyysiä: hiippakuntien henkilöstö- ja tilakustannukset olivat vuonna 2013 yhteensä noin 1 083 000 euroa. Raportti arvioi, että toimintojen keskittäminen yhteen kansliaan vähentäisi kustannuksia vähintään 200 000 eurolla vuodessa, joskin siirtymävaihe edellyttäisi myös merkittäviä kertaluonteisia investointeja.

Raporteissa on tarkasteltu useita rakennevaihtoehtoja. Vuoden 2014 raportti kannatti kolmen hiippakunnan säilyttämistä, mutta esitti yhden yhteisen hiippakuntakanslian perustamista ja kullekin piispalle arkkipiispaa lukuun ottamatta vain yhtä avustajaa. Kahden hiippakunnan mallissa raportin mukaan Oulun hiippakunta olisi yhdistetty Karjalan

hiippakuntaan, jolloin uuden hiippakunnan jäsenmäärä olisi ollut noin 27 000 ja säästö noin 200 000 euroa vuodessa. Yhden hiippakunnan mallissa koko kirkosta muodostettaisiin yksi arkkipiispan johtama hiippakunta, jota avustaisi kaksi apulaispiispaa. Edellä mainitun mallin etuna pidettiin sitä, että se parantaisi pätevien piispakandidaattien saatavuutta. Vuoden 2014 funktionaalinen kevennysmalli ei siis olisi vähentänyt hiippakuntien lukumäärää, vaan keventänyt hiippakuntien hallinnollista työtä. Hiippakuntien lukumäärän vähentäminen olisi edellyttänyt ja edellyttäisi joka tapauksessa kirkkolain muutosta.

Raporteissa on pohdittu myös piispojen asemaa. Piispaa pidetään raporteissa ensisijaisesti hengellisenä johtajana ja papiston ohjaajana, jonka tulisi voida delegoida operatiivinen toiminta alaisilleen. Johtamismalliksi esitettiin palvelevaa johtamista, joka pohjautuu Kristuksen esimerkkiin. Kaikkia mainittuja raportteja yhdistää perusperiaate, jonka mukaan hallinnon on palveltava kirkon perustehtävää eikä päinvastoin. Vuoden 2010 raportti varoitti, että paisunut hallinto johtaa henkiseen ja hengelliseen kriisiin, jolloin Jumalan palveleminen ja seurakuntalaisten hengellinen hoito jäävät toissijaisiksi.

2.2 Piispa, piispainkokous ja hiippakunta kirkon kanonisessa perinteessä, Tomoksessa ja lainsäädännössä

Suomen ortodoksisen kirkon oikeudellinen asema järjestettiin itsenäistymisen jälkeen vuoden 1918 asetuksella Suomen kreikkalais-katolisesta kirkkokunnasta (N:o 185). Asetus alisti kirkon ylimmän hallinnon valtiolle: ylimpänä hallintona oli maan hallitus ja vasta toissijaisesti kirkon omat toimielimet (2 §). Kanonisesti tämä edusti valtiokirkollista lähtökohtaa, joka oli jännitteessä ortodoksisen kirkkokäsityksen kanssa.

Samalla asetus turvasi kirkolle oikeuden järjestää itsenäisesti hengelliset asiansa ja kanoniset suhteensa sekä satoi kirkolliskokouksen toimivallan kirkon kanoniseen perinteeseen (2, 16–17 §). Piispan valinta sekä kanonisia ja hengellisiä asioita koskevat ratkaisut kuuluivat kirkolliskokoukselle. Erillistä piispainkokousta ei ollut, sillä kirkko muodosti yhden hiippakunnan, jota johti yksi piispa, ja synodaalinen harkinta toteutui kirkolliskokouksessa.

Ekumeenisen patriarkaatin 6. heinäkuuta 1923 antama Tomos palautti Suomen ortodoksisen kirkon ylimmän kanonisen auktoriteetin piispojen synodille ja yhteyteen Ekumeenisen patriarkaatin kanssa. Sen mukaan arkkipiispa saattoi Ekumeenisen patriarkan suostumuksella kutsua piispoja Virosta tai muista patriarkaatin hiippakunnista muodostamaan täysilukuisen synodin piispanvihkimyksiä sekä dogmaattisia ja kanonisia kysymyksiä varten. Tomos mahdollisti myös arkkipiispakunnan jakamisen useampaan hiippakuntaan ja vahvisti jokaisen piispan kanoniset oikeudet, luoden perustan tulevalle piispainkokoukselle. Käytännössä synodaalinen toiminta käynnistyi vähitellen.

Vuosina 1953–1956 arkkipiispa Herman ja Helsingin piispa Aleksanteri pitivät kuusi piispainkokousta, joissa käsiteltiin liturgisia, hallinnollisia ja oikeudellisia kysymyksiä. Tätä ennen vuosien 1926–1934 välillä kokoontui viidesti Suomen ortodoksisen kirkon piispainkokous, jonka muodostivat arkkipiispa Herman ja Tallinnan metropoliitta Aleksanteri. Ensimmäinen kolmen piispan piispainkokous 9. lokakuuta 1956, kun Paavali vihittiin apulaispiispaksi. Tämä kehitys on kanonisesti merkittävä juuri synodaalisuuden näkökulmasta. Synodaalisuuden klassinen lähtökohta – 34. apostolinen kanoni – edellyttää sekä piispojen moneutta että yhtä "priimusta" heidän joukostaan. Primaatti ja synodaalisuus eivät siis ole vastakkaisia vaan toisiaan edellyttäviä.

Jos hiippakuntia olisi vähemmän kuin kolme, piispainkokous ei ylittäisi omin voimin päätösvaltaiseen kokoonpanoon, vaan sitä jouduttaisiin täydentämään jokaisessa kokouksessa. Voimassa oleva laki¹ tarjoaa täydentämiseen kolme keinoa määrättyssä järjestyksessä: ensin kutsutaan apulaispiispa, hänen jälkeensä eläkkeellä oleva piispa, ja kolmantena keinona pyydetään Ekumeenista patriarkkaa määräämään lisäjäseniksi toisen ortodoksisen kirkon piispoja. Kaksi ensimmäistä keinoa perustuvat Suomen paikalliskirkon omiin piispoihin. Kolmas vastaa sitä menettelyä, jonka Tomos mainitsee ja jonka vuoden 1925 päivitetty aseetus tunnustaa.

Nykyinen laki Suomen ortodoksisesta kirkosta on tältä osin ristiriidassa Tomoksen ja kirkon kanonisen ymmärryksen kanssa. Muiden ortodoksisten paikalliskirkkojen vakiintunut käytäntö ei tunne apulaispiispalle synodissa myönnettävää äänivaltaa tai synodin täydentämistä eläkkeellä olevilla piispoilla. Kysymys on pohjimmiltaan siitä, mikä synodi eli piispojen yhteinen kokous pohjimmiltaan on. Synodi on hiippakuntapiispojen yhteys, jossa kukin piispa edustaa omaa hiippakuntaansa. Jokainen piispa vihitään hoitamaan määrättyä aluetta, jonka kirkollisesta elämästä hän vastaa, ja hänen äänensä synodissa on tämän alueen ääni. Tomos ilmaisee saman periaatteen todetessaan, että kullakin piispalla on piispalliselle arvolle kuuluvat oikeudet nimenomaan "hoitaessaan omaa hiippakuntaansa" (6. kohta).

Apulaispiispalla ei ole omaa hiippakuntaa, vaan hänen tehtävänään on avustaa sitä hiippakuntapiispaa, jonka avustajaksi hänet on määrätty.² Hän on siten tästä piispasta riippuvainen ja tälle alisteinen. Synodi taas edellyttää jäsentensä keskinäistä riippumattomuutta, sillä kukin heistä on oman hiippakuntansa esipaimen eikä toisen piispan avustaja. Jos apulaispiispalle annettaisiin äänivalta, hänen äänensä ei toisi synodiin uuden hiippakunnan ääntä, vaan kahdentaisi käytännössä sen hiippakuntapiispan äänen, jonka alaisuudessa hän toimii. Näin kahden hiippakunnan kirkko saisi synodiin kolme ääntä, joista kaksi olisi peräisin samasta hiippakunnasta, ja jolloin synodin luonne vääristyisi.

¹ OrtL 27 §.

² OrtL 40 §.

Eläkkeellä olevan piispan kutsuminen on perinteestä vielä etäämpänä. Tomoksen mukaan kanonisesti istuimelleen asetetut piispat pysyvät siinä elinikänsä, elleivät vapaaehtoisesti siitä luovu (5. kohta). Eläkkeelle siirtynyt piispa on luopunut istuimestaan eikä enää hoida hiippakuntaa, joten hän ei ole minkään hiippakunnan esipaimen eikä hänellä siten ole enää synodaalista vastuuta. Voimassa oleva laki valmisteltiin nimenomaan kanonisen perinteen mukaiseksi rajaamalla piispainkokouksen jäsenyys hiippakuntien piispoihin³ ja jättämällä apulaispiispat sekä eläkkeellä olevat piispat pelkän puheoikeuden varaan. Päätösvaltaisuuspykälän täydentämismenettely palauttaisi nämä piispat takaisin päättävään asemaan ja kääntyisi näin itse uudistuksen kanonista perustelua vastaan.

Tomos osoittaa täydentämiselle toisen, kanonisesti kestävän tien. Sen kolmannen kohdan mukaan arkkipiispalla on Ekumeenisen patriarkan tietten oikeus kutsua täysilukuisen synodin muodostamiseksi piispoja patriarkaatin muista metropoliittakunnista. Nämä ovat hiippakuntapiispoja, joilla on hoidettavanaan oma hiippakuntansa toisin kuin paikalliskirkon apulais- ja eläkeläispiispoilla. Kahden tai yhden hiippakuntapiispan mallissa piispainkokous nojaisi siis pysyvästi Viron ortodoksiseen kirkkoon ja patriarkaattiimme muihin metropoliittakuntiin, jos täydentäminen toteutettaisiin Tomoksen ja kanonisen perinteen mukaisesti.

Toinen kahden tai yhden hiippakuntapiispan malliin liittyvä kysymys koskee papiston kurinpitoa. Voimassa olevan lain mukaan vakavimmista papistoa koskevista ratkaisuista – pitkistä toimituskiellosta eli pappisoikeuksien käytön kieltämisestä sekä pappeuden menettämisestä – päättää piispainkokous hiippakunnan piispan esityksestä.⁴ Kahden tai yhden hiippakunnan mallissa piispainkokous on kuitenkin rakenteellisesti vajaalukuinen ja vaatisi täydentämistä.

Synodilla on ortodoksisessa perinteessä aina ollut myös tuomiovaltaa: se on kirkon ylin oikeusaste papistoa koskevissa kurinpidollisissa ja kanonisissa asioissa. Useimmissa paikalliskirkoissa tätä varten on porrastettu kirkollinen tuomioistuinlaitos, jossa on sekä alempi että ylempi oikeusaste. Myös Suomessa tällainen järjestelmä oli olemassa: papiston ja kantoreiden rikkomukset käsiteltiin kirkollisessa alioikeudessa ja kirkollisessa ylioikeudessa aina vuoden 2006 kirkkolakiuudistukseen saakka, jossa nämä elimet lakkautettiin ja niiden tehtävät keskitettiin piispainkokoukselle.

Ellei yhden tai kahden hiippakunnan mallissa piispainkokousta kyettäisi täydentämään, se olisi korvattava oikeusasteella, joka pystyisi hoitamaan kurinpidolliset kysymykset. Käytännössä tämä tarkoittaisi kirkollisen ylioikeuden kaltaisen elimen palauttamista valmistelemaan ja ratkaisemaan papiston kurinpitoasiat. Tällöin kirkollisen ylioikeuden päätökset

³ OrtL 25 §.

⁴ OrtL 26 §.

voisivat tulla kahden piispan kokoukseen lopullista päätöstä varten: piispoille jäisi viimeinen sana, mutta varsinainen oikeudellinen käsittely tapahtuisi asianmukaisessa tuomioistuimessa. Tomos tuntee saman porrasteisen ajatuksen, sillä sen viidennen kohdan mukaan synodin tuomitsemilla piispoilla on oikeus vedota Ekumeeniseen patriarkkaan, joka ratkaisee asian viime sijassa.

Kanoninen perinne ei sinänsä estä hiippakuntarakenteen muuttamista. Kuudennen ekumeenisen kirkolliskokouksen 39. kanoni luo perustan hallinnollisille järjestelyille, ja ensimmäisen ekumeenisen kirkolliskokouksen 6. kanoni vahvistaa paikalliskirkkojen oikeuden järjestää hallintonsa alueellisten tarpeiden mukaan. Neljännen ekumeenisen kirkolliskokouksen 12. kanoni asettaa kuitenkin rajan: samaa maakuntaa ei tule jakaa niin, että samalla alueella toimisi kaksi metropoliittaa. Hiippakuntien yhdistäminen tai jakaminen on siten mahdollista, kun muutos tapahtuu kirkollisen auktoriteetin päätöksellä ja vastaa kirkon todellisia tarpeita. Suomen ortodoksisen kirkon piispainkokous on myös todennut tämän periaatteen antamassaan lausunnossa (8.10.2025).

Saman periaatteen kanonista perustaa valotti jo edellä mainittu vuoden 1987 työryhmä. Se korosti piispan itsenäisyyttä omassa hiippakunnassaan: kukaan toinen piispa esimiespiispaa lukuun ottamatta ei saa puuttua toiselle kuuluvan hiippakunnan asioihin.⁵ Piispan ja hänen hiippakuntansa kiinteästä yhteydestä seuraa viran hiippakuntakohtaisuus: kanoninen perinne⁶ kieltää piispaa siirtymästä hiippakunnasta toiseen, ja ainoa hyväksytty siirtyminen on hiippakunnan piispasta esimiespiispaksi. Hiippakuntien perustamiseen ja jakamiseen kanoninen perinne liittyy 1987 raportin mukaan suostumusvaatimuksen. Uutta hiippakuntaa ei saa muodostaa ilman synodin päätöstä, ilman esimiespiispan suostumusta eikä ilman sen piispan suostumusta, jonka alueesta uusi hiippakunta erotetaan.⁷

Hiippakunta on paikalliskirkon perusyksikkö⁸, ja autonomisen toiminnan turvaaminen edellyttää toimivaa ja määräjäsenistä piispainkokousta. Tähän liittyy kanonisen perinteen perusolettamus piispan viran pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. Hallinnollisia ratkaisuja arvioitaessa on siksi tarkasteltava paitsi hiippakuntien lukumäärää myös sitä, että kolmannen piispan asema on vallitsevassa tilanteessa lain ja kirkkojärjestyksen tasolla pysyvä.

Autonomisena paikalliskirkkona Suomen ortodoksista kirkkoa velvoittaa kanoninen yhteys Ekumeeniseen patriarkaattiin. Kirkkolain kanonisuuspykälä luo oikeudellisen yhteyden patriarkaatin oikeuskulttuuriin, ja Tomoksen 7. kohta velvoittaa arkkipiispan muistelemaan jumalanpalveluksissa Ekumeenista patriarkkaa. Tästä seuraa, että kirkossa tehtävistä rakenteellisista ja lainsäädännöllisistä muutoksista on hyvän tavan mukaista tiedottaa

⁵ Neljännen ekumeenisen kirkolliskokouksen 6. kanoni; Antiokian synodin 9. kanoni.

⁶ Apostolisten kanonien 14. ja Antiokian synodin 21. kanoni.

⁷ Karthagon 98. kanoni.

⁸ OrtL 6 § 1 momentti.

Äitikirkkoa ja varata sille mahdollisuus esittää huomioitaan. Tämä konsultointi ei rajoita itsehallintoa, vaan toteuttaa katolisuuden periaatetta: paikalliset ratkaisut pysyvät sopusoinnussa kirkon yleismaailmallisen perinteen kanssa. Ortodoksinen paikalliskirkko ei voi olla pelkästään kansallinen laitos, vaan sen on säilytettävä kanoninen yhteys maailmanlaajuisen ortodoksiseen kirkkoon.

Sama periaate näkyy muiden ortodoksisten paikalliskirkkojen ja Ekumeenisen patriarkaatin alaisten arkkihiippakuntien kirkkojärjestyksissä. Vaikka toimintamallit vaihtelevat, kaikki tunnustavat mahdollisuuden muuttaa hiippakuntarakennetta, mutta useassa mallissa lopullinen päätös alistetaan Ekumeeniselle patriarkaatille tai edellyttää asianomaisen piispan suostumusta.

Suomen ortodoksisen kirkon kirkkolaki määrittää piispan tehtävien raamit⁹, ja yksityiskohdaisesti tehtävät luetellaan kirkkojärjestyksessä.¹⁰ Lakisääteiset tehtävät jäävät kuitenkin vajaiksi, ellei niitä lueta pastoraalisen ymmärryksen valossa. Piispan viran merkitys ja alkuperä yhdistyvät paikalliseen yhteisöön: piispa on esipaimen, joka ei harjoita arvovaltaansa kirkon yläpuolella vaan kirkossa, ja hänen keskeisin tehtävänsä on sakramentaalinen ja pastoraalinen. Seurakunta ei ortodoksisessa kirkko-opillisessa käsityksessä ole ensisijaisesti hallinnollinen yksikkö, vaan eukaristian ympärille kokoontuva yhteisö, jonka näkyvän ykseyden keskus piispa on.

Käytännössä kirkkojärjestyksen tehtävälista¹¹ toteutuu vasta piispan henkilökohtaisessa läsnäolossa kussakin yhteisössä, paimenmatkojen, yhteisten jumalanpalvelusten ja pastoraalisen kohtaamisen kautta. Juuri tämä läsnäolo tekee hiippakunnasta elävän yhteisön eikä pelkkää hallinnollista aluetta. Siksi hiippakuntarakenteen muutos ei ole vain talous- tai hallintokysymys: hiippakuntien yhdistäminen laajentaisi piispan pastoraalista vastuualuetta merkittävästi, mikä heijastuisi suoraan seurakuntien hengelliseen elämään ja heikentäisi piispan mahdollisuuksia olla läsnä paikallisyhteisöissä. Hallinnon tehtävä on palvella tätä hengellistä ydintoimintaa, ei olla sen itsetarkoitus.

2.3 Kirkon jäsen- ja verokehitys

Hiippakuntien jäsenmäärien kehitykseen vaikuttavat demografiset muutokset sekä kirkkoon liittymiset¹² ja kirkosta eroamiset. Väestöllisiä muuttujia ovat syntyneiden, kirkkoon

⁹ OrtL 39 §.

¹⁰ KJ 63 §.

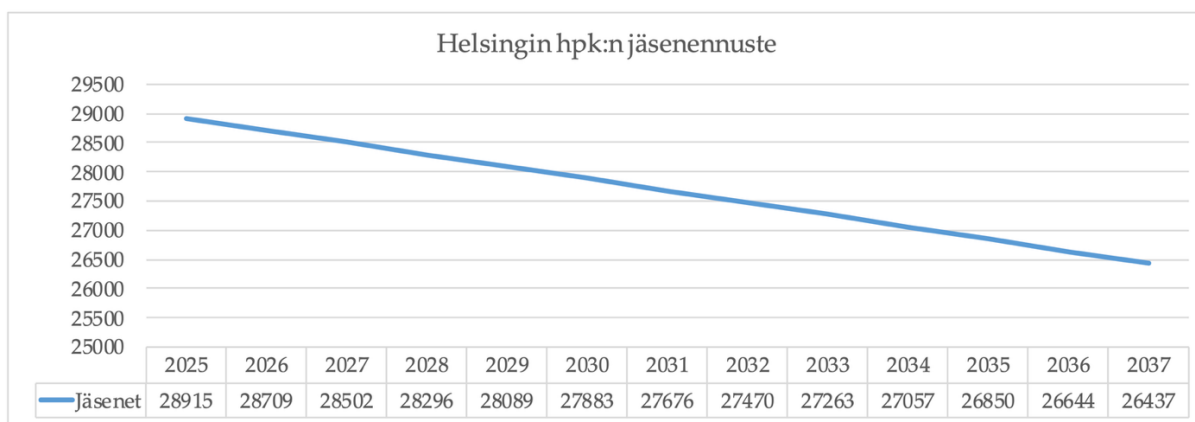
¹¹ KJ 63 §.

¹² Yksinomaan kastetilastot eivät anna todenmukaista kuvaa syntyvyyden kautta muuttuvasta jäsenmäärästä. Merkittävä osa kasteista rekisteröidään kirkkoon liittymisinä, minkä vuoksi rekisteröityjen kasteiden lukumäärä ei kerro kasteiden todellisesta lukumäärästä.

liitettyjen ja kuolleiden kirkon jäsenten lukumäärä sekä muuttoliike, joka pitää sisällään sekä maahanmuuton sekä maansisäisen muuttoliikkeen hiippakuntien välillä.

Verotulojen kehitystä on tarkasteltu erikseen. Veroviranomaisen kasvuskenaariot (jotka puolestaan toimivat perustana valtionavustuksen määrän laskemisessa) perustuvat oletukseen yleisen ansiotason noususta, joka kompensoisi jäsenmäärän laskun. Jäsenkato näkyisi siten verotuloissa viiveellä ja vasta silloin, kun ansiokehitys ei enää riitä sitä peittämään. Tässä alaluvussa esitellyt arviot hiippakuntien verokehityksestä perustuvat kirkon omiin, Ioannis Lampropouloksen työryhmän pyynnöstä tekemiin ennustemalleihin.

Helsingin hiippakunta toimii Suomen dynaamisimmilla alueilla. Uudenmaan väkiluku kasvoi vuonna 2024 eniten koko maassa ja sen ennustetaan kasvavan lähes neljänneksen vuoteen 2045 mennessä. Myös Varsinais-Suomi kuuluu kasvaviin maakuntiin. Hiippakunnan seurakunnista Helsingin seurakunnan vakaus perustuu pääkaupunkiseudun jatkuvaan, erityisesti maahanmuuton tuottamaan väestönkasvuun. Kaakkois-Suomen seurakunta taas on hiippakunnan haavoittuvinta aluetta, jonka maakuntien yhteenlaskettu väestö supistuu. Tilastokeskuksen ennakkotietojen (23.7.2026) mukaan hiippakunnan alueella yhdistyvätkin maan ääripäät: vuoden 2026 tammi–kesäkuussa Uudenmaan väkiluku kasvoi 7 220 hengellä, selvästi eniten koko maassa, kun taas Etelä-Karjalan väestötappio oli väkilukuun suhteutettuna maan suurin. Sama hiippakunta sisältää siten sekä maan voimakkaimman kasvualueen että sen nopeimmin supistuvan alueen.

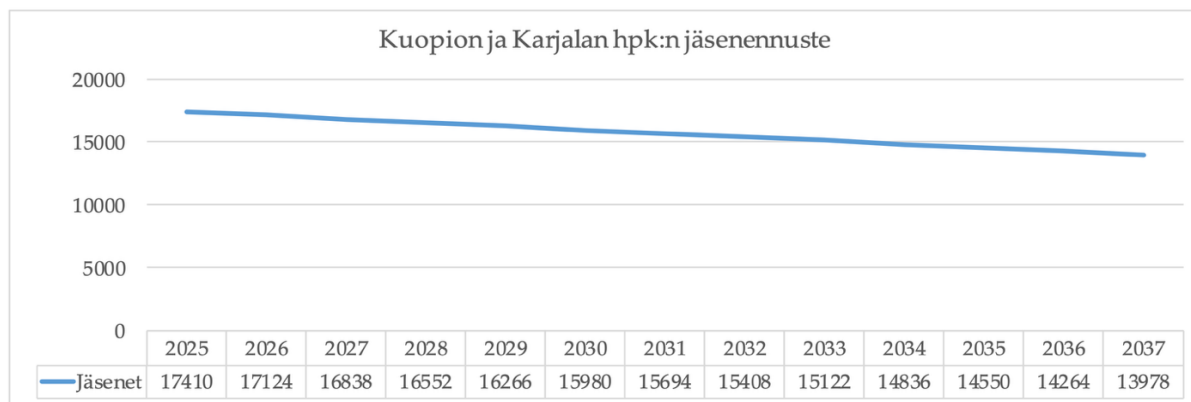
Kaavio 1. Helsingin hiippakunnan jäsenennuste.

Kaavio 1 kuvaa Helsingin hiippakunnan odotettua jäsenkehitystä vuosille 2025–2037. Helsingin hiippakunnan jäsenmäärä vuonna 2025 oli 28 915.¹³ Jäsenmäärän ennustetaan

¹³ Hiippakunnan seurakunnat ja niiden jäsenmäärät ovat Helsinki 21 821, Kaakkois-Suomi 3 686 ja Turku 3 408. Vuosina 2022–2025 hiippakunnassa kastettiin keskimäärin 88 lasta ja kuoli 332 jäsentä vuodessa. Eronneiden keskiarvo oli 624 ja liittyneiden 661 vuodessa.

laskevan rekisteritietojen perusteella noin 28 700:aan vuonna 2026 ja noin 26 900:aan vuoteen 2035 mennessä. Veroa maksavien osuus jäsenistöstä on hiippakunnassa 62 %.¹⁴

Kuopion ja Karjalan hiippakunta edustaa kirkon historiallista ydinaluetta, mutta sen väestöpohja pienenee nopeasti. Ennusteet ovat synkät: Pohjois-Savon väkiluvun ennustetaan kasvavan vain niukasti, ja kasvu keskittyy kokonaan Kuopioon muun maakunnan supistuksessa. Alueen muiden maakuntien väestö ikääntyy nopeasti Keski-Suomea lukuun ottamatta. Työikäisen väestön väheneminen on Itä-Suomessa koko maan voimakkainta. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2026 tammi–kesäkuussa väkiluku väheni hiippakunnan jokaisessa maakunnassa. Keski-Suomen 1 417 hengen väestötappio oli määrällisesti maan suurin. Hiippakunnan alueella ei siten ole yhtäkään kasvavaa maakuntaa.

Kaavio 2. Kuopion ja Karjalan hiippakunnan jäsenennuste

Kaavio 2 kuvaa Kuopion ja Karjalan hiippakunnan jäsenmäärän kehitystä vuoteen 2037 saakka. Hiippakunnan jäsenmäärä vuonna 2025 oli 17 410.¹⁵ Hiippakunnan jäsenpoistuma on kirkon voimakkain: vuotuinen nettotappio on noin 280 jäsentä. Jäsenmäärän ennustetaan laskevan noin 17 100:aan vuonna 2026, noin 15 700:aan vuoteen 2030 mennessä ja noin 14 600:aan vuoteen 2035.

Veroa maksavien osuus jäsenistöstä vaihtelee seurakunnittain 62–74 %:n välillä, hiippakunnan keskiarvon ollessa 69 %.¹⁶

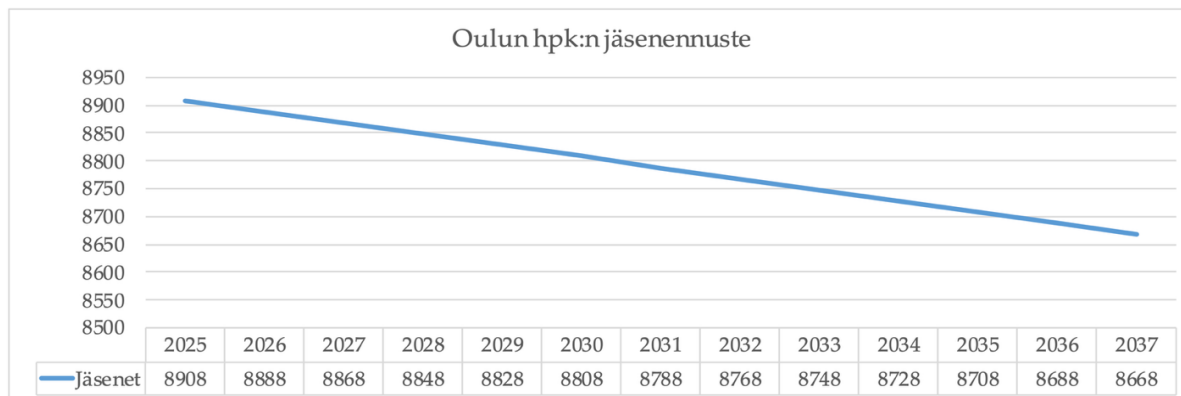
Oulun hiippakunta on kirkon hiippakunnista pienin, ja sen alueet ovat väestömuutosten osalta keskenään huomattavan erilaisia. Hiippakunnan alueista Pirkanmaa kuuluu vahvasti kasvaviin maakuntiin, ja Tampereen seurakunnassa jäsenmäärän kasvu onkin ollut kirkon

¹⁴ Vuoden 2024 verotulot olivat yhteensä 10 237 822 euroa, mikä vastaa 575 euroa jäsentä kohden.

¹⁵ Seurakunnat ja niiden jäsenmäärät ovat Joensuu 6 153, Kuopio 5 151, Jyväskylä 2 164, Taipale 2 157 ja Saimaa 1 785. Vuosina 2022–2025 hiippakunnassa kastettiin keskimäärin 74 lasta ja kuoli 322 jäsentä vuodessa. Eronneiden keskiarvo oli 243 ja liittyneiden 204.

¹⁶ Vuoden 2024 verotulot olivat yhteensä 5 966 465 euroa eli keskimäärin 494 euroa jäsentä kohden.

suurinta. Pohjois-Suomen seurakunnan maakunnista Pohjois-Pohjanmaan väestönkasvu keskittyy Oulun seudulle, kun taas Kainuu ja Lappi kärsivät rakenteellisesta väestötappiosta.

Kaavio 3. Oulun hiippakunnan jäsenennuste.

Kaavio 3 kuvaa Oulun hiippakunnan odotettua jäsenkehitystä vuoteen 2037 saakka. Hiippakunnan jäsenmäärä oli vuonna 2025 8 908 henkeä.¹⁷ Oulun hiippakunta poikkeaa muista siinä, että liittyneiden ylijäämä riittää kattamaan lähes koko luonnollisen poistuman. Jäsenmäärän ennustetaankin pysyvän suhteellisen vakaana: noin 8 900 vuonna 2026 ja noin 8 700 vuoteen 2035.

Veroa maksavien osuus jäsenistöstä on Tampereen seurakunnassa 56 % ja Pohjois-Suomessa 65 %.¹⁸

Koko maan väestörakenteen kehitys voi vaikuttaa erityisesti Etelä-Suomen seurakuntien jäsenmääriin positiivisesti. Kirkon jäsentilastoja tarkasteltaessa näkyy selkeä ikäjakaumien ero hiippakuntien välillä. Kun vertaillaan neljän vuoden otantaan perustuvaa kuolleisuutta hiippakuntien jäsenmääriin, havaitaan merkittäviä eroja: Helsingin hiippakunnassa kuolleisuuspoistuma on 1,2 prosenttia jäsenistöstä vuodessa, Kuopion ja Karjalan hiippakunnassa 1,8 prosenttia ja Oulun hiippakunnassa 1,4 prosenttia. Kuopion ja Karjalan hiippakunnan selvästi korkeampi kuolleisuuspoistuma heijastelee Itä-Suomen vanhempaa ikärakennetta.

2.4 Hiippakuntatalous ja toimintakulut

Tässä alaluvussa keskitytään niihin talouden mittareihin, jotka parhaiten kuvaavat hiippakuntien toimintaa kirkon nykyisessä tilanteessa. Hiippakuntien rahoitus tulee

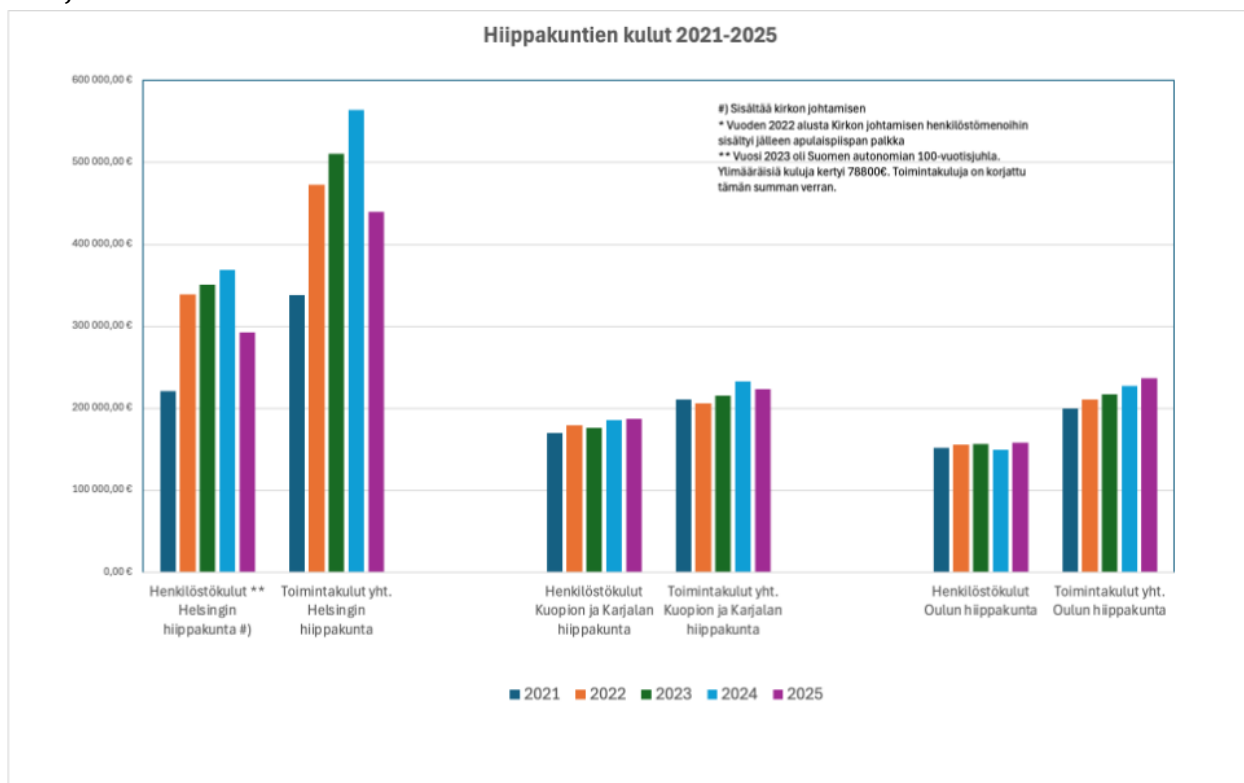
¹⁷ Hiippakunnan seurakunnat ja niiden jäsenmäärät ovat Tampere 4 610 ja Pohjois-Suomi 4 298. Vuosina 2022–2025 hiippakunnassa kastettiin keskimäärin 32 lasta ja kuoli 127 jäsentä vuodessa. Eronneiden keskiarvo oli 187 ja liittyneiden 262.

¹⁸ Vuoden 2024 verotulot olivat yhteensä 3 012 555 euroa eli 564 euroa jäsentä kohden.

kokonaisuudessaan kirkon keskusrahaston kautta. Kirkon keskusrahaston varoista puolestaan osa katetaan ns. valtionavustuksella, jonka enimmäistaso avustettavan toiminnan kuluista on valtionapupäätöksellä asetettu 80 prosenttiin. Loppuosa katetaan seurakunnilta kerättävällä keskusrahastomaksulla.

Vuonna 2024 hiippakuntien yhteenlasketut toimintakulut olivat 1 024 302 euroa. Näistä kuluista valtionavustuksella katettiin 568 266 euroa, ja loppuosa (456 036 euroa) katettiin keskusrahaston varoista. Valtionavustuksen kokonaistaso oli näin ollen noin 55 prosenttia. Vuosina 2021–2025 hiippakuntien toimintakulut ovat vaihdelleet noin 750 000 euron ja 1,024 miljoonan euron välillä. Kun tätä verrataan vuosien 2013–2014 lukuihin havaitaan, että hiippakuntien toimintakulut eivät ole kasvaneet, vaan niissä on ollut jopa hienoista laskea.

Hiippakuntien toimintakuluista merkittävimmän osan muodostavat luonnollisesti henkilöstökulut. Hiippakuntien toimintakulujen ja henkilöstökulujen kehitys kuluneen viiden vuoden jaksolla on nähtävillä kaaviossa 4:

Kaavio 4. Hiippakuntien henkilöstö- ja toimintakulut vuosina 2021–2025.

Eniten hajontaa henkilöstökulujen ja toimintakulujen suhteessa on Helsingin hiippakunnassa, koska hiippakunnan kuluihin sisältyy myös kirkon johtamisesta aiheutuvia tekijöitä. Tärkeä havainto on myös se, että Kuopion ja Karjalan sekä Oulun hiippakuntien osalta muiden kuin henkilöstökulujen osuus jää verrattain pieneksi. Näin ollen hiippakuntien kulurakenteeseen on vaikea tehdä merkittäviä muutoksia tekemättä muutoksia itse

henkilöstörakenteeseen. Muiden kuin Helsingin hiippakuntien henkilöstöön kuuluu tällä hetkellä ainoastaan yksi hiippakunnan piispaa avustava henkilö. Oulun hiippakunnan osalta säästöjä voidaan saada toimitilaratkaisuilla, mutta Kuopion ja Karjalan hiippakunnan toimitilat ovat suoraan sidoksissa kirkon Keskustalon tulevaisuuteen. Tältä osin säästöt syntyvät osana laajempaa kokonaisuutta.

Helsingin hiippakunnan vuoden 2022 henkilöstökuluihin sisältyi jälleen apulaispiispa. Vuonna 2025 apulaispiispan siirtyessä hoitamaan Oulun hiippakunnan piispan tehtävää palattiin Helsingin hiippakunnan henkilöstökuluissa jälleen yhden piispan aikaan. Tämä muutos näkyy selvästi Helsingin hiippakunnan kulujen viisivuotistarkastelussa.

Henkilöstökulujen osuus kaikista toimintakuluista koko kirkon kaikkien hiippakuntien osalta vuosina 2021–2025 on vaihdellut 69 prosentin ja 76 prosentin välillä. Vuonna 2024 muiden kulujen osuus oli selvästi muita vuosia korkeampi. Sen sijaan vuonna 2022 neljännen piispan myötä henkilöstökulujen suhteellinen osuus oli kaikkein suurimmillaan.

Toimiakseen hiippakunta tarvitsee toimitilat. Koko kirkon tasolla hiippakuntien tilakysymykset on ratkaistu kunkin hiippakunnan osalta eri tavalla. Helsingin hiippakunnan tilat on vuokrattu Helsingin seurakunnalta. Kuopion ja Karjalan hiippakunta toimii kirkon omissa toimitiloissa. Oulun hiippakunnan tilat kirkko omistaa, mutta maksaa niistä vastikkeet. Näistä ratkaisuista Kuopion ja Karjalan hiippakunnan vuotuinen kustannus, noin 6 600 euroa per vuosi (2021–2025) on selvästi edullisin. Helsingin hiippakunnan tilojen vuotuinen kustannus on vuosina 2021–2025 ollut keskimäärin 36 000 euroa, ja Oulun hiippakunnan tilojen noin 14 000 euroa vuodessa.

Hiippakuntien kaikista toimintakuluista tiloista johtuvien kustannusten prosenttiosuus on vuosina 2021–2025 vaihdellut 5,8 ja 7,4 prosenttiyksikön välillä. Hiippakuntien toiminnasta aiheutuvia kustannuksia voidaan vähentää myös tiloista luopumalla, mutta kustannussäästö ei ole merkittävä. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna hiippakuntien kulut eivät ole kasvaneet. Vuoden 2024 henkilöstö- ja tilakustannukset olivat yhteensä noin 761 000 euroa, kun vastaava summa vuonna 2013 oli 1 083 000 euroa. Nimellisesti lasku on noin 30 prosenttia; rahanarvon muutos huomioiden reaalin lasku on tätäkin suurempi.

3 VAIHTOEHTOISET MALLIT

3.1 Kolmen hiippakunnan malli

Nykyisellä kolmen hiippakunnan mallilla jatkettaessa kirkolla olisi normaalioloissa täydennyksistä riippumaton, päätösvaltainen piispainkokous (luku 2.2). Riittävä piispallinen

läsnäolo myös kirkon pohjoisimmilla alueilla turvattaisiin ilman apulaispiispan tarvetta. Nykyisen rakenteen säilyttäminen pitäisi lisäksi avoinna mahdollisuuden kehittää hallintoa hiippakuntakeskeiseen suuntaan, josta kirkolliskokous on useaan otteeseen linjannut (luku 2.1). Piispainkokous on lausunnossaan esittänyt tämän suuntaisen oman ratkaisumallinsa, jossa hiippakunta toimisi seurakuntayhtymän tapaan keskitettynä hallintoyksikkönä ja sen sisällä toimivat pyhäkköyhteisöt vastaavasti kevyemmällä hallinnolla.

Kussakin hiippakunnassa olisi kanslia, jonka henkilökuntaan kuuluisi esimerkiksi diakoni tai sihteeri. Vaihtoehtoisesti voitaisiin muodostaa yksi hiippakuntien yhteinen kanslia, joka palvelisi hallinnollisissa asioissa kaikkia hiippakuntia yhdessä. Hiippakuntiin jäisi tällöin vain piispan ja mahdollisesti yhden avustavan henkilön tehtävät, arkkipiispan hiippakuntaan kirkon johtamisesta aiheutuvien tehtävien vuoksi myös toinen henkilö. Tämä vaihtoehto vastaa asiallisesti vuoden 2014 raportin kevennysmallia (luku 2.1).

Kanslioiden toimitilojen perusteena olisivat välttämättömät hiippakunnan toiminnot. Edustukseen ja kokouksiin tarvittavat tilat voitaisiin vuokrata tai lainata esimerkiksi seurakunnilta. Kolmen erillisen kanslian ylläpito muodostaa kirkon toimintakuluista oman eränsä, jonka suuruusluokka on esitetty luvussa 2.4.

3.2 Kahden hiippakunnan malli

Kahden hiippakunnan mallissa väestöllisesti luonteva jako toteutuisi nykyisten hiippakuntien pohjalta niin, että Helsingin hiippakunnan alue säilyisi ennallaan ja toinen hiippakunta muodostettaisiin Kuopion ja Karjalan sekä Oulun hiippakunnista. Hiippakunnat olisivat jäsenmäärältään lähes samankokoiset, noin 28 900 ja 26 300 jäsentä.¹⁹ Mikäli Tampereen seudun kasvu jatkuisi nykyisen kaltaisena, kasvukeskukset kannattelisivat molemmissa hiippakunnissa reuna-alueita (luku 2.3).

Kanonisesti malli merkitsisi, ettei piispainkokous olisi omin voimin päätösvaltainen, vaan sitä olisi täydennettävä. Kanonisesti kestävä täydennystapa olisi pysyvä tukeutuminen Viiron ortodoksiseen kirkkoon tai patriarkaattimme muihin metropoliittakuntiin. Lisäksi papiston vakavimpien kurinpitoasioiden ratkaiseminen edellyttäisi kirkollisen oikeusasteen palauttamista kirkon lainsäädäntöön (luku 2.2).

Toiminnallisesti pohjoinen hiippakunta olisi huomattavan laaja, minkä vuoksi olisi harkittava, tarvittaisiinko sen hoitoon avuksi apulaispiispa. Kanslioiden toiminta voitaisiin keskitää joko kahteen kansliaan tai edellä esitetyllä tavalla yhteen kansliaan. Etäisyyksien kasvessa matkakulut kasvaisivat, toisaalta etäyhteyksien hyödyntämistä voisi harkita nykyistä laajemmin.

¹⁹ Vuoden 2025 jäsentietojen mukaan.

3.3 Yhden hiippakunnan malli

Yhden arkkihiippakunnan mallissa kirkko olisi piispainkokouksen toiminnan kannalta riippuvainen Ekumeenisen patriarkaatin muista metropoliittakunnista (luku 2.2). Piispallisen läsnäolon ja pastoraalisen huolenpidon turvaaminen näin suurella alueella edellyttäisi apulaispiispan tai apulaispiispojen valitsemista arkkipiispalle. Papiston kurinpito olisi ratkaistava samoin kuin kahden hiippakunnan mallissa.

Mikäli yhden hiippakunnan malli johtaisi piispojen lukumäärän vähenemiseen, malli myös lievittäisi kirkon haasteita saada kanonisesti päteviä piispaehdokkaita. Toisaalta yhden hiippakunnan mallissa kirkko tulisi entistä riippuvaisemmaksi yksittäisen piispan persoonasta ja teologis-pastoraalisesta linjasta.

Suuri osa nykyisten hiippakuntakanslioiden tehtävistä voitaisiin hoitaa keskitetysti yhdestä kansliasta. Tämä keventäisi nykyistä monikerroksista mallia. Toisaalta matkakulut kasvaisivat pitkien etäisyyksien vuoksi muita hiippakuntamalleja enemmän.

3.4 Mallit vertailussa

Kaikki kolme tarkasteltua rakennetta ovat autonomiselle paikalliskirkolle mahdollisia. Nykyisen lainsäädännön kannalta vain kolmen hiippakunnan malli on toteutettavissa ilman säädösmuutoksia; kaksi muuta edellyttäisivät muutoksia sekä ortodoksiseen kirkkolakiin²⁰ että kirkkojärjestykseen. Kanoniselta kannalta edellytykset piispainkokouksen riippumattomaan toimintaan täyttyvät vain kolmen hiippakuntapiispan mallissa (luku 2.2).

Toiminnalliselta ja pastoraaliselta kannalta keskeinen haaste ei ole kirkon jäsenmäärä vaan sen toiminta-alueen laajuus. Piispallinen läsnäolo voidaan järjestää myös apulaispiispojen avulla, mutta kirkon perinteelle luontevimmin se toteutuu omasta hiippakunnastaan vastuuta kantavien hiippakuntapiispojen kautta (luku 2.2). Tämä toteutuu parhaiten kolmen hiippakunnan mallissa.

Taloudellisia säästöjä on saatavilla kaikissa malleissa rajallisesti, eikä säästöpotentialia ole suoraan verrannollinen hiippakuntien lukumäärään. Kolmen piispan kirkossa ero hiippakuntapiispan ja apulaispiispan kustannuksissa on vähäinen. Kanslioiden toiminnan keskitäminen yhteen kansliaan on mahdollista kaikissa vaihtoehdoissa, ja toisi toteutuessaan pienen säästön avustavien työntekijöiden ja toimitilojen kustannuksissa. Lisäksi yhteinen kanslia voisi edistää hiippakuntien välistä yhteistyötä ja tiedonjakoa.

²⁰ OrtL 6 §.

4 TYÖRYHMÄN ESITYS

Pienen kirkon hallintorakenteen on oltava kevyt, toimiva ja joustava. Päätökset on tehtävä mahdollisimman lähellä seurakuntalaisia. Verotulojen käytöstä on jatkossakin päätettävä demokraattisesti valitussa elimessä, ja hallinnon on noudatettava hyvän hallinnon periaatteita: avoimuutta, perusteltuja päätöksiä sekä selkeää työnjakoa ja delegointia kaikilla tasoilla. Näiltä osin työryhmä yhtyy kirkon toiminta- ja tavoitesuunnitelman 2026–2030 linjaukseen palvelevasta hallinnosta. Tällaista hallintoa ei kuitenkaan saavuteta pelkästään hiippakuntahallintoa keventämällä: yhtä lailla tarvitaan keskushallinnon kehittämistä sekä ohjeistusten, toimintaprosessien ja tietojärjestelmien yhtenäistämistä yhteistyössä seurakuntien kanssa.

Hiippakuntien kuluista valtaosa on henkilöstökuluja, mutta henkilöstöä on jo nyt vähän – Oulun sekä Kuopion ja Karjalan hiippakunnissa piispaa avustaa vain yksi henkilö. Hiippakuntien yhdistäminen ei tuottaisi välttämättä merkittäviä säästöjä, ja toimitiloistakin saatava hyöty jäisi pieneksi.

Vaihtoehtoiset mallit ovat lisäksi kanonisesti haasteellisia, vaikkeivat ne välttämättä johtaisi kirkon autonomisen statuksen menettämiseen. Sekä kahden että yhden hiippakunnan mallissa piispainkokous menettäisi omavaraisen päätösvaltaisuutensa, ja sitä olisi täydennettävä joko kanonisesti vieraalla tavalla tai nojautumalla pysyvästi Viron ortodoksiseen kirkkoon tai Ekumeenisen patriarkaatin muihin metropoliittakuntiin. Lisäksi papiston vakavimpien kurinpitoasioiden ratkaiseminen edellyttäisi kirkollisen oikeusasteen palauttamista kirkon lainsäädäntöön, mikä olisi lain valmistelun ja voimaansaattamisen näkökulmasta aikaa vievä prosessi. Kolmen hiippakunnan rakenne sen sijaan turvaa päätösvaltaisen piispainkokouksen ja riittävän piispallisen läsnäolon myös kirkon pohjoisimmilla alueilla ilman apulaispiispaa, ja se pitää avoinna mahdollisuuden kehittää hallintoa hiippakuntakeskeiseen suuntaan.

Tähän kätkeytyykin selvityksen keskeisin havainto: hiippakuntien lukumäärä on pitkälti irrallaan niistä tekijöistä, jotka tosiasiallisesti ratkaisevat kirkon taloudellisen ja jäsenistöllisen tulevaisuuden. Verotulot määräytyvät jäsenmäärän, jäsenistön tulorakenteen ja valtionavun mukaan. Hiippakuntien yhdistäminen ei lisäisi kirkon jäsenmäärää, kasvattaisi verotuloja eikä kasvattaisi valtionapua. Rakenteellinen supistaminen jättäisi varsinaiset vaikuttajat – kotouttamistyön, jäsenhankinnan ja keskushallinnon kehittämisen – ennalleen. Kirkon jäsenkehityksen kannalta ratkaisevimmat tekijät ovat siten maahanmuutto ja kirkkoon liittymiset. Pelkkä syntyvyys ei missään hiippakunnassa riitä kattamaan kuolleisuuspoistumaa.

Nykyisen rakenteen säilyttämistä puoltavat taloudellisten ja kanonisten perusteiden ohella kaksi seikkaa, joita selvityksessä ei ole edellä erikseen painotettu. Ensinnäkin muutoksen kustannukset ovat ajallisesti epäsymmetriset: saavutettavat säästöt ovat pieniä ja toistuvia, kun taas yhdistämisen vaatimat kertainvestoinnit ovat suuria ja välittömiä. Toiseksi rakenteellinen supistaminen on vaikeasti peruutettavissa. Hiippakunnan ja piispanistuimen lakkauttaminen olisi toteutettava yhteisymmärryksessä Äitikirkon kanssa, ja istuimen myöhempi palauttaminen edellyttäisi sekä uutta piispanvihkimystä että lainsäädännön muutosta. Kanoninen perinne pitää piispanistuinta lähtökohtaisesti pysyvänä.²¹

Säilytetty rakenne voidaan sen sijaan järjestää nykyistä kevyemmin hallinnollisin keinoin. Kirkon missio suuntautuu aina tulevaan, ja sitä on kannettava luottaen siihen, että edessä oleva aika on toivon ja valon täyteinen. Rakenteita ei siksi tule purkaa peruuttamattomasti sen perusteella, miltä tilanne tänä päivänä näyttää, vaan on jätettävä tilaa sille kasvulle, johon kirkko uskoo. Kolmen hiippakunnan säilyttäminen turvaa näin myös kirkon tulevan liikkumavaran.

Edellä esitetyn perusteella työryhmä esittää, että hiippakuntien lukumäärä säilytetään kolmena.

Työryhmä toteaa myös, että hiippakuntien keskeisten hallinnollisten tehtävien keskittäminen yhteen hiippakuntapiispoja avustavaan kansliaan olisi toiminnallisesti perusteltua ja keventäisi yksittäisten hiippakuntien toimintakuluja. Tällä ratkaisulla ei olisi vaikutuksia hiippakuntapiispojen autonomiaan oman hiippakuntansa alueella tehtävissä päätöksissä, vaan kyse olisi vain avustavan hallinnollisen työn keskittämisestä. Työryhmä lisäksi toteaa, että kirkon taloudellisen pohjan kavetessa ja säästöjä etsittäessä huomiota tulisi kiinnittää piispojen palkkatason kohtuullisuuteen.

Lisäksi työryhmä esittää, että apulaispiispan tehtävästä luovutaan. Apulaispiispan virka tukee ja täydentää hiippakuntapiispan paimentehtävää, mutta ei muodosta itsenäistä kirkollisen johtamisen yksikköä, ja ortodoksisen kirkon synodaalinen järjestys rakentuu sille, että kukin piispainkokouksen jäsen johtaa omaa hiippakuntaansa ja käyttää siinä piispallista vastuuta omissa nimissään (luku 2.2). Kirkko ei siksi normaalioloissa tarvitse ilman omaa hiippakuntaa toimivaa apulaispiispaa, eikä työryhmä pidä kirkon nykyisessä eikä ennakoitavissa olevassa tilanteessa perusteltuna kehittää sellaista piispallista järjestelmää, jossa apulaispiispuudesta muodostuisi pysyvä vaihtoehto hiippakuntapiispan viralle tai hiippakuntarakenteelle.

²¹ Tomos, 5. kohta.

5 POHDITTAVAKSI

Suomen ortodoksisen kirkon tulevaisuutta määrittää, kuten edellä on todettu, alueellinen eriytyminen. Jäsenistö ja toiminta keskittyvät yhä selvemmin Helsingin hiippakuntaan ja eteläisiin kasvukeskuksiin, kun taas Itä- ja Pohjois-Suomen seurakunnat supistuvat väestökadon, ikääntymisen ja alhaisen syntyvyyden vuoksi.

Työryhmän työskentelyssä huomattiin toistuvasti, kuinka moneen kirkon eri tasojen hallinnollisiin ja taloudellisiin seikkoihin kysymys hiippakuntarakenteesta kietoutuu. Työryhmä on tässä raportissa keskittynyt mahdollisimman uskollisesti sille osoitettuun kapeaan hiippakuntarakennetta koskevaan tehtävänantoon. Kirkossa toteutettavien hallinnollisten selvitysten ja uudistusten näkökulman soisi kuitenkin olevan jatkossa laajempi. Hallintorakenteen paikkailu sieltä täältä ei koskaan voi tuottaa yhtä tyydyttävää tulosta kuin kokonaisvaltainen kehitystyö, jossa ovat samanaikaisesti tarkastelussa kaikki kirkon hallinnon tasot, keskushallinto, hiippakunnat ja seurakunnat.

Raportissa esitellyt tiedot kirkon jäsenmäärän ja verotulojen kehityksestä sekä tiedot kirkon valtionavun tulevista muutoksista antavat aihetta huoleen ainakin eräiden seurakuntien kyvystä huolehtia jäsenistöstään pitkällä aikavälillä. Tähän mahdolliseen kehityskulkuun liittyvä huoli on myös kysymys kirkon jäsenten yhdenvertaisuudesta.

Lopuksi on syytä nostaa esiin näkökulma, josta työryhmä myös usein keskusteli: Suomen maantieteellinen laajuus ja kirkon jäsenistön hajasijoittuminen pitkien etäisyyksien päähän toisistaan. Kun hiippakuntarakennetta tarkastellaan pastoraalisen läsnäolon eikä ensisijaisesti talouden näkökulmasta, asetelma kääntyy odottamattomalla tavalla. Kysymys ei tällöin olisikaan siitä, onko kirkolla varaa kolmeen hiippakuntaan. Pitkien etäisyyksien ja jäsenistön hajasijoittumisen vuoksi kirkon rakenteiden puitteissa voisi olla tilaa jopa neljännelle hiippakunnalle. Tämä voisi vahvistaa piispan pastoraalista huolenpitoa ja kirkon palvelutehtävän toteuttamista yhteiskunnassa. Hiippakuntien lukumäärän lisääminen ei ole käsillä olevan selvityksen esitys, mutta se on muistutus siitä, että piispan ydintehtävä on olla läsnä.